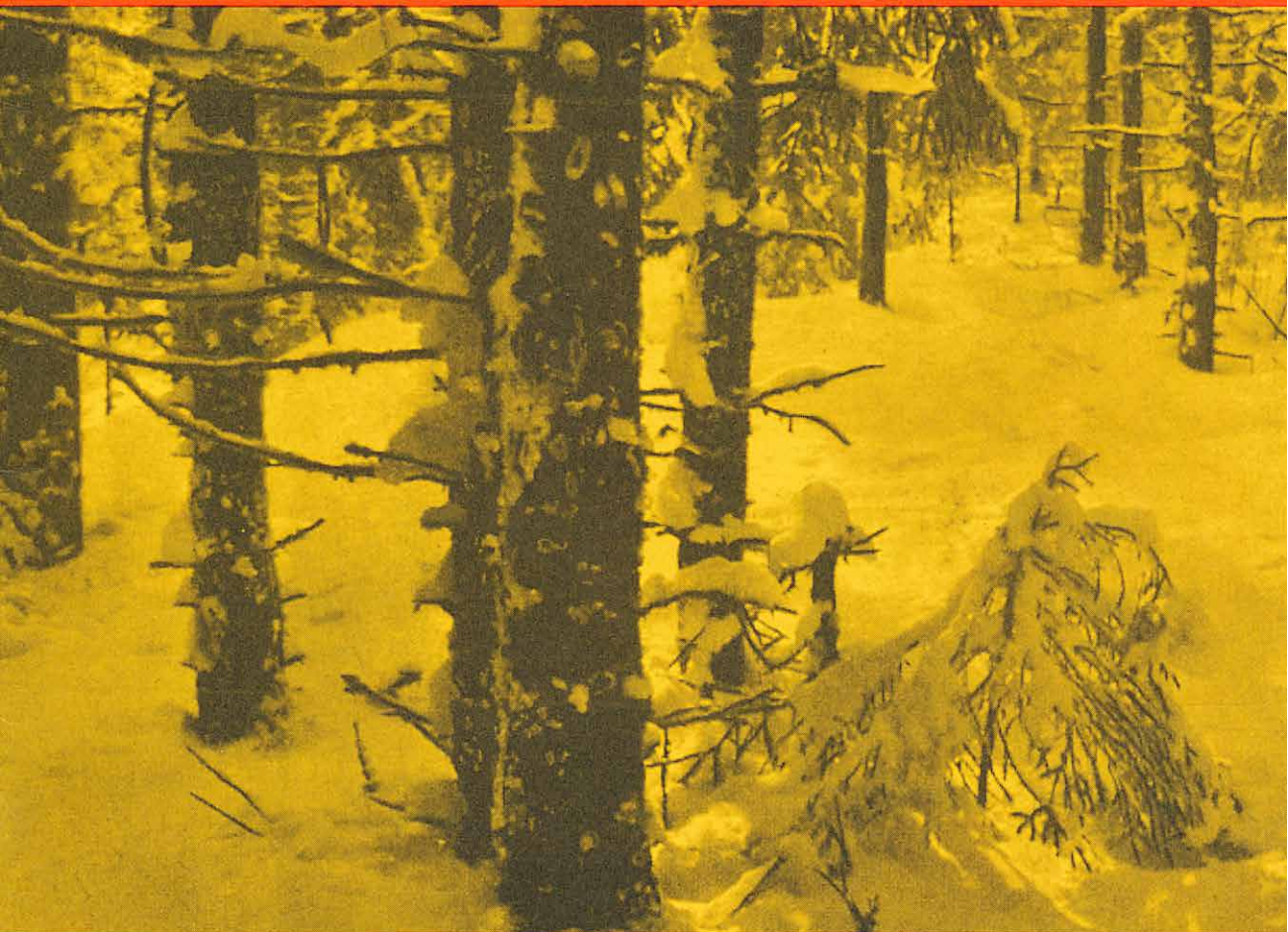

Byahornet

ÅRGÅNG 57 1998

5

Rune Skarvik

Fjärdingsmän och beriden skånsk polis

Allt sedan 1600 - talet ansvarade kronofogdar för att befolkningen betalade sina utskylder, medan länsmän och fjärdingsman utövade tillsyn över att lag, ordning och säkerhet rådde på landsbygden. Ursprungligen var fjärdingsmannasysslan en förtroendepost, vars innehavare utsågs bland orsbefolkningen.

Fjärdingsmännen valdes som regel för en tid av tre år, och stort avseende fästes vid de personliga egenskaperna. I lagen ang. fjerdingsmannabestyrets utgörande från 1899 föreskrives: "Ej må någon vara fjerdingsman, som ej uppnått myndig ålder och råder öfver sig sjelf, är välfrejdad samt gjort sig känd för ordentlighet och pålitlighet i sitt lefverne."

Sedan fjerdingsmannabestyret länge varit en skyldighet som skattebönderna i tur och ordning fick sköta, infördes så småningom systemet att mot ersättning - som regel i natura - låta någon sköta tjänsten. Oftast utbjöds denna på auktion och den som krävde minsta lönen fick uppdraget. Enligt en stadga från 1850 skulle fjärdingsmannen utses vid sockenstämman, medan en lag från 1899 föreskrev att valet skulle ske vid kommunalstämman. Lagen ägde tillämpning fram till 1925, då man stadfäste, att fjärdingsmannabefattningarna skulle vara

fasta tjänster.

I början av 1900-talet ansågs från centralt håll, att polisen borde förstärkas på landsbygden. Statliga anslag kom att utgå till ordningspolis, beriden polis, länsdetektiver och reservpolis. De sistnämnda tillhandahölls i de större städerna.

Framför mig ligger en tjänstgöringsjournal från 1911 för beriden polis, vari dagliga noteringar finns att läsa. Skriften berättar om genomförda arbetsuppgifter, begångna brott m.m. Den ger en intressant information om den polisiära verksamheten, som bedrevs i början av 1900-talet. Av den med bläckskrift välskrivna texten framgår, att polismannen Oscar Nordh, Svedala, fört anteckningarna på de nu av ålder så gulnade bladen.

Nordh var förman för en beriden patrull, vari konstapel Olof Ståhlbrand också ingick. Deras placering var Svedala, men organisationsmässigt tillhörde båda den regionala, beridna polisavdelningen för Malmöhus län, som hade Eslov som centralort. I Svedala disponerade polismännen en kontorslokal, förvaringsarrest och ett stall.

En konstapel Palmé finns tidvis också omnämnd i journalen. Han kommenderades vid behov från huvudstyrkan till Svedala. Polismännen var tilldelade var-

dera en tjänstehäst. En s.k. hästkarl fanns tillgänglig med uppgift att utöva tillsyn och utfordring av hästarna,

Arbetstiderna för polismännen varierade i hög grad. Några fridagar har inte omnämnts i journalen. Vid enstaka tillfällen hade dock de båda polismännen var för sig fått permissioner beviljade. Andra "fridagar" som noterats gäller konstapel Ståhlbrands sjuklediga dagar. Nordh måste haft en mycket god hälsa, ty inte vid något tillfälle hade han varit sjukledig under året.

Övervakningen förekom i s.k. patrulleringslinjer mellan olika orter. Vägsträckorna varierande i längd och utgjorde oftast mellan 20 - 45 km/dag. Bevakningsområdet sträckte sig från Lunds stad till sydkusten, österut till länsgränsen mot Kristianstads län och därifrån västerut till Öresund. Städerna ingick inte i området.

Till följd av detta vidsträckta område, fick de ridande polismännen ofta övernatta utanför hemorten. I normala fall förekom övernattningarna vid cirka fjorton tillfällen per månad, men kunde ibland också förekomma hela månader i sträck. Vid dessa tillfällen var polismännen ålagda bevakningsuppgifter vid någon lantgård, där djurbesättningen drabbats av mul- och klövsjuka.

I sin tjänst påträffade patrullen inte sällan lösdrivare, bettlare, gårdsfarihandlare och efterlysta personer, men det kunde också vara cyklar, som på den tiden var en sällsynt och mycket dyrbar ägodel. Allt fanns efterlyst i publikationen Polisunderrättelser (PU). Polismännens övriga uppgifter var också att närvara vid bevaringsinskrivningar och bevakning vid auktioner. De utredde också varjehanda brott och förseelser. Tjänstgöringsjournalen nämner i vissa fall de vunna utred-

ningsresultaten, som muntligen redovisades till respektive länsman. Efter föredragningen beslöt dessa oftast om häktning och gärningsmännens vidare förpassande till något länsfängelse. Av journalen framgår, att de omhändertagna personerna oftast hade bettlat och bedrivit olaga gårdfarihandel. Dessa personer omtalades med benämningar som "tattare, kirgiser, tyska judar, persiska medborgare" och liknande. Den ridande polisverksamheten pågick endast några årtionden och slutligen upphörde den helt.

Fjärdingsmännen fortsatte sin tidigare uppgift inom de sedan längre bestämda ansvarsområdena, vilka var, i motsatt till det vidsträckta område den ridande polisen tilldelats, ytmässigt mindre. Fjärdingsmannadistriktet bestod oftast av en kommun eller ett par församlingar.

Arbetsuppgifterna var från början av enklare slag, men i slutet av den period fjärdingsmännen tillhörde, utfördes utredningar som skriftligen redovisades. Utredningarna gällde t.ex. trafikolyckor, stöldbrott, bedrägeriförseelser och inte att förglömma alla de administrativa utredningar som påkallats av länsstyrelser och andra myndigheter.

Utbildningsmässigt hade de yngre fjärdingsmännen samma polisiära utbildning som andra polismän i landet, medan däremot de äldre fjärdingsmännen oftast hade en militär bakgrund som underbefäl vid något militärt regemente eller marinbas.

Allmänhetens förtroende för fjärdingsmännen var stort. Till denne vände man sig i de mest skilda frågor. Han anlätades t.ex. som fastighetsmäklare, upprättade bouppteckningar, testamenten och många andra slag av enklare, civilrättsliga uppdrag. De kunde också vara försäkrings-

ombud, försäljare av utsäde till lantbrukarna, hjälpte till att upprätta självdeklarationer etc.

Intäkterna från den "civila" verksamheten behövdes verkligen, ty kommunerna, som var huvudmän för polisen, betalade inga högre löner, och mot de extra intäkter som fjärdingsmännen skaffade sig, hade länsstyrelserna som regel inte något att erinra. Fjärdingsmännen var också politiskt verksamma och hade ofta uppdrag i skilda kommunala nämnder och styrelser.

År 1954 upphörde "fjärdingsmannalagen" och nya statliga regler för all landets polis trädde i kraft. En titeländring från fjärdingsman till poliskonstapel - polisassistent genomfördes också.

Vid samma tid trädde även lagen om en kommunsammanslagning i kraft.

Åren 1965 och 1997 genomfördes återigen nya, stora omorganisationer för landets polismyndigheter, som alltsedan förstnämnda år blev förstatligade. De gamla fjärdingsmannadistrikten sammanfördes till större enheter och ledda av polisbefäl. För de tidigare fjärdingsmännen blev arbetsförhållandena bättre med bl.a. reglerad arbetstid som följd.

Förr fjärdingsman och ridande länspolis, nu närpolis, men de, som under snart 50 år följt polisverksamheten på nära håll, ställer sig ändå frågande: hur länge består den senaste organisationen, och när kommer nästa omändring att ske?

